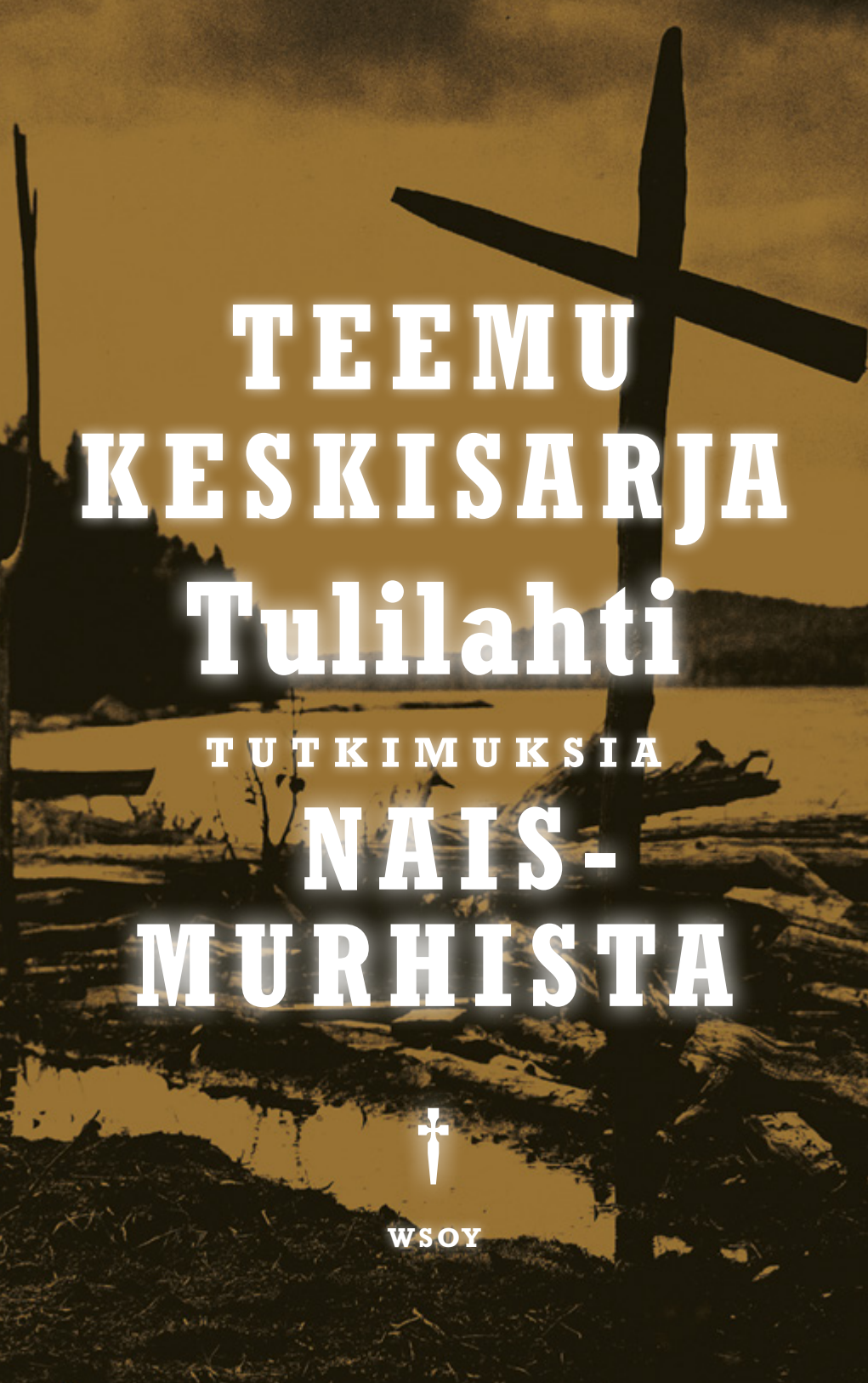

TEEMU KESKISARJA Tulilahti

TUTKIMUKSIA

NAIS- MURHISTA

WSOY

**TEEMU
KESKISARJA
Tulilahti**

TUTKIMUKSIA

**NAIS-
MURHISTA**

**WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEHTIÖ
HELSINKI**

Etusisäkannen kuva: Karttapiirros, joka löytyy Museoviraston
Kuvakokoelmista, Journalistisesta kuva-arkistosta ja
KRP:n arkistoista, julkaissut vuonna 1959
ensimmäisenä ilmeisesti *Helsingin Sanomat*.

Takasisäkannen kuvat: Helsingin kärjäkunnan välikäräjien
pöytäkirjaa vuodelta 1924. Kansallisarkisto, Hämeenlinna.

© TEEMU KESKISARJA JA WSOY 2023
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
GRAAFINEN SUUNNITTELU MARTTI RUOKONEN
KUVATOIMITUS KAISA KAUTTO
ISBN 978-951-0-48787-7
PAINETTU EU:SSA

Sisällys

Saatesanat	7
Maan nielemät	9
Ruumiinavaus	21
Myrsky on vikuuttanut koivua	25
Kirkastus	29
Veljekset	35
Tuokkospojat	42
Verimies	51
»Sou»	57
Ritsit hiekkaan	65
Kriminaalilaboratorio	75
Mystillinen mopedimies	79
»Sivussaolija»	90
Raamattu ja rautahäkki	101
Käräjille	107
Niinimäki	111
Rekonstruktio	114
Elinan uni	120
Viimeinen palvelus	125
Toistasataa naismurhaa	129
Paimentytön suohauta	141
Maantie, järvi, telttä	146
Kalapuukosta fileerausveitseen	152
Jalasjärven »kulkee»	158
Mitä tarkoittaa tavallinen	167
Modus operandi	182
Kaksoismurhan käsikirjoitus	199
Joku sen teki	207
Lähteet	226
Liite: Vuosien 1920–1939 naismurhien lehtitiedot	235
Henkilöhakemisto	237

Saatesanat

KUN TEEN KIRJOJA kuolleista ihmisistä, kaiken A ja O ovat arkistojen alkulähteet. Kuka, ketkä, mitä, missä, milloin, miten, miksi. Minä ja apujoukkoni luotasimme Tulilahden niin syvältä kuin ikinä osasimme – kovaksikeittymmän lukijan tähden. Menneisyydestä harvoin pulppuaa »oikeaa tietoa» ja »vääää tietoa» saati kiistattomia totuuksia. Kiistanalaisista tulkinnoista kiistely vaatii lähdeviitteillä varustamisen. Se on uskottavuudelle välttämätöntä. Lähteettömät mysteerit leijuvat ilmassa. Hyväntahtoisesti pyydän, että tämän muistavat myös tulevat kiistakumppanit.

Tosirikos ja rikoshistoria ovat serkuksia, eivät sisaruk-sia. Sama veri roiskuu, mutta historiassa tahroja isompia ovat taulun kehykset. Aiempaan kirjaani *Kyllikki Saari* maalasin viisikymmenluvun Pohjanmaan ajankuvaa. Maakunta vaihtui nyt idemmäs. Silti vuodet 1953 ja 1959 tuntuivat liian lähekkäisiltä. En tahtonut pelkästään toistaa samaa epookkia *Tulilahdessa*. Otin takaumiksi 1920–30-luvun unohdetut »himomurhat». Kivennavalta, Jalasjärveltä ja Lauttasaaresta toivoakseni syntyi kalvoa Tulilahden pintaan.

Rikoshistorialla on tarkoituksensa ja merkityksensä. Kirjan-teko oli jälleen kerran kirotn kuluttavaa, mutta parempi on tehdä kuin jättää tekemättä. Suurkiitokseni seuraaville tahoille:

Keskusrikospoliisille luottamuksesta ja arkistojen avaamisesta.

Kansallisarkiston, entisten maakunta-arkistojen, Museoviraston, Journalistisen kuva-arkiston ja Pohjois-Karjalan museon työntekijöille kaikenmoisesta auliudesta.

Jokaiselle 32 haastatellulle hyvänsuopuudesta ja ahdistaviinkin asioihin paluusta (sekä muutamalle kieltäytyjälle kohteliaisuudesta).

Poliisityön, tieteen ja kulttuurin asiantuntijoille kuten Juha Rautaheimolle, Ursula Valalle, Pirkko Lahdelle ja metro-poliitta Panteleimonille erityiskysymyksiin uhratusta ajasta.

Paikallisosastuksista Heinävedellä Osmo Koikkalaiselle, Olli Kauppiselle, Reijo Toivaselle, Raimo Ikoselle ja Eija Kvintukselle, Jalasjärvellä Hanna Roslöfille ja Lauttasaarella Ville Elomaalle.

Ari Kankkuselle ja Nyyssösten Sukuseuralle lähdeharvinaisuuksista.

Heikki Heinoselle vesistö- ja maastotiedoista.

Sari Eskolalle vankilanjohtajan jäämistön kirjeenvaihdosta.

MM:lle erääseen epäiltyyn liittyvistä asiakirjoista.

Sakari Lintuselle monien tietojen keruusta. Aino Keski-sarjalle, Eeva Tammelle ja Kaisa Kautolle vakaumuksellisesta työstä.

Lapinjärvellä 24.12.2022

Teemu Keski-sarja

Maan nielemät

JYVÄSKYLÄN POLIISILAITOS kirjasi tiistaiaamuna 4. elokuuta 1959 katoamisilmoituksen. Kaksi neitokaista viipyi lomilla polkupyöräretkellä. Vanhemmat hermoilivat paluulupauksista, töiden alusta ja opinnoista. He uskoivat myöhästyksen syyksi onnettomuutta tai rikosta. Tytöt olivat luvanneet lähettää kortin »jokaisesta liikepaikasta» ja monta lähettäneetkin. Poliisi ei pelännyt pahinta, mutta ei myöskään viitannut kintaalla. Hiljaisen alun jälkeen etsiskely lehahti lehtiin ja etusivuille. Kuuden vuoden takaista Kyllikki Saaren tapausta ehkä seuraisi uusi neitokatoamisten sensaatio.

Tietymättömissä olivat: muurarin ja vaatturityöntekijän tytär, 21-vuotias sairaanhoito-oppilas Eine Maria Nyssönen ja 23-vuotias talonomistajan tytär, toimistoapulainen Riitta Aulikki Pakkanen. Molemmat olivat 163-senttisiä, Riitta vaa-
lea ja pyöreäpiirteinen, Eine tumma ja hoikka. Tuntomerkit ja mustavalkokuvat sopivat tuhansiin.¹ Havaintoja sateli Mikkelin ja Kuopion läänien rikospoliisikeskusten ja Liikkuvan poliisin tarkistettaviksi. Veikkausten ääripäitä olivat valkoisten orjatarten kaappaus Afrikkaan ja eksyminen rajan yli Neuvostoliittoon.²

¹ Tutkintapöytäkirja 4.4.1960. M16, KRP.

² Nimetön kirje Komisario Haaraselle. M11 ja sekalaishavaintoja etsintöjen alkuvaiheesta. M4, KRP. Ks. myös Öhman 2021, 103–106.

Perustiedot Eine Nyysösestä ja Riitta Pakkasesta karttuivat: terveitä, reippaita, raittiita, hyvätapaisia, iloisia, fiksuja, ongelmattomia nuoria. He olivat ystäväystyneet edellistalvena tansseissa. Yhteisiä harrastuksia olivat käsityöt ja ompeluseurakeskustelut ajankohtaisista kysymyksistä. Pyöräilykesäloma ei ollut päänänpisto vaan valmistelujen täyttymys. Tytöt olivat hankkineet välineitä, ommelleet itse kantopusseja ja treenanneet 50 kilometrin lenkkejä jaksaakseen Itä-Suomessa pari-viikkoisen kierroksen. Sen alku ei ollut mikään mysteeri.³

Eine ja Riitta olivat polkaisseet Jyväskylästä liikkeelle lauantaina 18. heinäkuuta 1959. Tarakat ja sivulaukut pullottivat: teltat, huovat, runsaat vaihtovaatteet, uimapuvut, leveälieriset lastunauhasta punotut olki- eli panamahatut, aurinkolasit, alumiinikattila, »kokoonpantava hammasharjalasi», tee- ja ruokalusikat, tuppipuukko, kaksi pöytäveistä, voirasia, spriikeitin, särkypulveria, maantiekartat, kettinkiöljypullo, ompeluvälineet, paperinarua, hienpoistovoidetta, vetoketjullinen toilettilaukku kynsisaksille, peilille ja kauneudenhoitovälineille...

Rauta-ajokit olivat raskaita, vaihteettomia ja rungoltaan kestäviä. Kumit puhkeilivat hevosenkengännauloihin, mutta paikkaus oli helppo kansalaistaito. Asfalttia oli koko maassa alle 3 000 kilometriä. Kansa oli pyöräileväistä. Töihin ja huveihin pyöräily oli vuonna 1959 verrattomasti yleisempää kuin nykyään valaistuilla kevyen liikenteen väylillä sähköfillareilla.

Eine ja Riitta olivat ensimmäisen yön Naarajärven leiri-alueella. Lomailu tehostui heinäpellolla Rantasalmella. Kaksi

3 Aino Nyysösen ja Antti Pakkasen kuulustelut 4.4.1960. M16, KRP.

vuorokautta he autoivat maataloa, jossa Riitan sortavalalainen perhe oli asunut evakossa.

Punkaharjun kansallismaisemassa 21. heinäkuuta Eine ja Riitta majoittuivat vilkkaalla leirintäalueella ja herättivät hiukan huomiota sortseillaan ja päähineillään. Matkakassassa oli noin 15 000 inflaation syövyttämää markkaa (nykyrahassa vajaat 400 euroa). Sillä pärjäsi hyvin, ilman hotelleja ja ravintolaruokailuja.

Suunnitelman mukaisesti laiva vei heidät Savonlinnasta Joensuuhun illaksi 23. heinäkuuta.⁴ Pyöräily jatkui ja Pohjois-Karjalan vaarojen nousut ottivat koville kera kymmenien kilojen kantamusten. Kotiväille lähti 25. heinäkuuta viimeinen yhteiskortti.

»Hei! Olemme valloittaneet Kolin ja kohta aiomme valloittaa J:kylän. Ihana matka, mutta täytyy sanoa, että hieman on ikävä Äidin tekemää muonaa ja Isän lämmittämää saunaa ja omaa sänkyä. Saavumme ensi viikon keskivaiheella tai lopulla. Monin terv. Eine ja Riitta.»⁵

Kolin leirintäalueella oli sata telttaa ja 300 asiakasta. Rukouslauantai esti tanssien järjestämisen. Muutoin meininki oli eläväistä. Mitään ikäviä välikohtauksia ei sattunut. Suotta olivat vanhemmat varoitelleet lättähatuista, rasvalettisistä motoristeista ja raggareista teräväkärkisissä »rotantappokengissään».

Polvijärvellä sunnuntaina 26. heinäkuuta tytöt lainasivat Aune Juntusen matkustajakodissa silitysrautaa ja suo-

4 Punkaharjusta Leo Leanderin kuulustelu 21.9.1959. M5 ja laivasta esim. KRP:n tiedote STT:lle 18.9.1959. M2, KRP. Ks. myös Jermon 1975, 81–84.

5 Kirjesitaatti esim. Uusi Suomi 22.8.1959. Tavaroiista tutkintapöytäkirja 4.4.1960 ja matkakassasta (toisella työllä 7 000 mk) vanhempien kuulustelut. M16, KRP. Rahanarvosta Tilastokeskuksen rahanarvonmuunnin.

ristivat pitkien housujensa rypyt. He menivät Polvijärven Urheilijoiden tanssilavalle. Vientä oli. Tanssittajat puhuivat hellekesästä, maatoista ja kaupunkiammateistaan. Eräs tarjosi maitokaakaot. Romantiikka ei erityisemmin tuulahdellut. Puoliltaöin Eine ja Riitta hyväksyivät pari saattajaa. Nämä käyttäytyivät hyvin ja hyvästelivät matkustajakodin ovella. Sittemmin poliisi tutki Polvijärvellä jokaisen valssipyörähdyksen ja ikkunankoputuksen, mutta ne eivät liittyneet katoamiseen.⁶

Loman loppu lähestyi. Ennen Jyväskylää oli määrä sukuloida Varkaudessa. Eine ja Riitta korjauttivat aamulla Polvijärven pajassa pyörien pikkuvikoja. Reitti oli selkeä. Kartassa ja kilometripylväissä näkyi tien numero. Sotkuma, Käsämän lossi, Liperin kirkonkylä, Onkisalmen lossi, Vihtari. Maanantai 27. heinäkuuta oli paahteinen päivä. Tytöt hikoilivat sortseissa ja taluttivat jyrkimmät vastamäet.

Noin kahdentoista tunnin ja 60 kilometrin kuluttua he saapuivat iltaseitsemältä Heinäveden kirkonkylään. Eine tilasi osuuskaupan baarissa munkit, viinerit ja kummallekin kaksi lasillista maitoa. He istuivat hetkeksi pöytään, joka oli lähimpänä jäähdytyshuonetta.

Apteekissa Riitta kysyi terveyssiteitä. Kolmen pakkaus maksoi yli satasen. – Ostanko? Osta vaan, kehotti Eine. Matkakassasta oli arviolta puolet jäljellä. Riitta otti yhden kappaleen.⁷

Panamahatut eivät olleet aivan jokatyön asuste. Railakas rusketus kertoi reissaamisesta. Väriläikkinä tytöt aiheuttivat

6 Esko Mustosen kuulustelu 23.9.1959. M10; Akkasen ilmoitus KRP:lle 18.9.1959; KRP:n tiedotusosaston ilmoitus 18.9.1959; Pentti Allisen kuulustelu 22.9.1959; Paavo Turusen kuulustelu 28.9.1959; Helge Pajarisen kuulustelu 28.9.1959. M5, KRP. Pieniä lisätietoja: Sari Turusen haastattelu 2021.

7 Hilja Huopaisen kuulustelu 21.10.1959. M17; Maija Laineen kuulustelu 29.9.1959. M16, KRP.

osuuskaupalla ja Keskus-kahvilassa miesasiakkaiden mumi-naa. Eine ja Riitta tuskin erottivat sanoja. Katseet polttelivat paljaissa pohkeissa. Epäuskottavassa tarinassa heidät liian paljastavasti pukeutuneina käännutti oveltaan kirkonkylän matkustajakoti. Mikään arkistolähde ei todista maksullisen sisämajoituksen harkinnastakaan.⁸ Polvijärvellä matkustajakotivalinta oli johtunut sadekuuroista, mutta maanantaina sää suosi telttailua. Matkustajakodeissa oli isojen yhteishuoneiden täydeltä monenkirjavia matkalaisia, luonnon helmassa yksityisempää ja rauhaisampaa.

Tytöt eivät kyselleet heinävesiläisiltä mitään. Hautausmaan aidalla he pysähtyivät ja lisäsivät vaatetta ja sitten jatkoivat kantatietä Varkauteen päin. Parin suoran, mutkan ja mäen jälkeen viitta osoitti oikealle: Tulilahti 0,8 km, Camping.

Kun sodat, säännöstely ja pula-ajan ankeus hellittivät, kotimaanmatkailu nousi suorastaan buumina. Tavallisille töissä käyville suomalaisille siunaantui kesälomia! Lomailijoita vapauttivat halvat ja helppokäyttöiset teltat. Pohjois-Karjalan ja Ylä-Savon rajapitäjä Heinävesi oli edellisvuonna 1958 perustanut leirialueen. Niitä oli maassa sadoittain. Heinäveden hanke ei ollut suurellinen. Kunta maksoi raivauksen. Tienpätkeä syntyi talkoilla. Kukaan ei valittanut hallinto-oikeuteen. Haittaa ei ollut tiedossa ympäristölle, pikemmin hyötyä, jos leiriläiset ostivat tuoretta lähimaitoa.

Avajaisista emme löytäneet lehtitietoja. Tulilahti lienee auennut vähin äänin. Polkupyöriä, mopoja, moottoripyöriä ja jokunen auto pysähteli siellä jo loppukesällä 1958. Seuraava

8 Pauli Koikkalaisen kuulustelu 26.8.1959. M4, KRP; Heinäveden Lehti 23.11.2017.

sesonki sujui säännöllisemmin. Kyläläisillä oli juhannusrientoja ja seurakunnalla lastenleiri.

Leiritiellä oli kolme veräjää karjan vuoksi. Parkkeeraus- tasanteelta vietti rantaan rinne ja viimeiset 170 metriä olivat polkua. Teltta-aukiota oli metsän siimeksessä vain satakunta neliömetriä.

Ei leirintää vaan leiri. Ei respaa, ei henkilökuntaa, ei maksuja eikä rekisteröintiä. Silti leirialue oli virallinen ja yleinen: yhteistä ei-kenenkään maata, eri asia kuin äkäisen isännän takapiha. Fasiliteetit olivat yhtä vähäiset kuin väestön vaatimustaso. Huussi, pieni puulaituri pulahtamiseen ja astioiden huuhtaisuun, juomakelpoinen järvivesi ja kahdet nuotiokivet, laakea paasi pöydäksi, risuja, kepakoita ja liekoja polttopuuksi.⁹

Tulilahti pisti saaririkkaasta Kermajärvestä. Suu oli kymmeniä metrejä syvä mutta pohjukka matala ja lietteinen. Louhikot, hetteiköt ja puro estivät ympärikävelyä. Leiriranta oli hyvä, uimarien suosiossa. Laiturista etuoikealle oli tukkipinoja. Takavasemmalla kohosi näköalakallio. Rantaviivalta maisema antoi pohjoiseen liian varjoisana auringonpalvontaan.

Linnuntietä 500 metrin päässä alkoivat Hasumäen mökkien ja talojen niityt, pellot ja pihamaat. Kirkonkylä ja Kerman kylä kauempana kiinnittyivät järveen valkamillaan. Lapsilaumojia, elikoita, marjastajia ja kalastajia liikkui. Moottorivenekään ei ollut enää harvinaisuus. Kuitenkin Tulilahti oli katve. Kantatie ei näkynyt rannalle eikä juuri kuulunut-

9 Esim. Olavi Puustisen kuulustelu 25.8.1959. M16, KRP ja Helsingin Sanomat 22.8.1959. Tulilahden leirialue ja näköalakallio mainittiin vain Matkailuliiton retkeilijäosaston keruulomakkeessa 5.8.1959. Suomen Matkailuliitto, C20, Kuntien retkeilyolosuhteet ja -kohteet 1958–1959. KA. Mitään mainoksia ei ole arkistoista löytynyt.

kaan. Hiljaista oli päivin öin. Linnut olivat kesän mittaan laulunsa laulaneet. Lampaat määkivät saarilaitumilla. Airo kalahti jossain tai kokka rantakiviin.

Vastaperustettu Tulilahti ei vielä näkynyt matkailuopissa. Sattuma tai tuntematon neuvo johdatti sinne Jyväskylän neitokset. He aukoivat ja sulkiivat veräjät ja jättivät pyörät sivulaukkuineen tasanteen alle rinteeseen. Polkua puolittain sulki myrskyn kaatama koivu. Joku omatoiminen huoltomies oli sen jo sahannut keskeltä poikki.

Leirialueella ei ollut ketään. Tytöt pystyttivät Soppu-merkkisen harjatellettansa. He käyttivät alusina muilta jääneitä kivia kuusenhavuja ja pahvilevyjä.¹⁰ Uiminen vähintään kävi mielessä kovan hellepäivän iltana.

Aurinko laski 27. heinäkuuta kello 21.03.¹¹ Einellä ja Riitalla oli elinaikaa ehkä kolme tuntia.

Katoamispaikka ei kauan pysynyt täytenä arvoituksena. Maanantaina 10. elokuuta Heinäveden poliisiasemalla ilmoitettiin 21-vuotias metsäharjoittelija Heikki Pelkonen ja 18-vuotias sekatyömies Keijo Ruuskanen. He olivat viettäneet jonkin aikaa savotassa uutispimennossa ja antoivat nyt hätkähdyttävän ja varman vinkin.

Pelkonen ja Ruuskanen olivat maanantaina 27. heinäkuuta moottoripyöräillessään äkänneet kaksi polkupyöräilijätärtä, seuranneet näitä ja todenneet Tulilahteen leiriytymisen. Siinä ei ollut kaikki.

Pojat kertoivat ylikonstaapeli Tauno Kilpeläiselle vierailustaan leirialueella moottoriveneellä ja seuran pitämisestä tytöille kello 22.30 saakka. Kilpeläinen vei heidät leirialueelle

¹⁰ Tutkintapöytäkirja 4.4.1960. M16, KRP.

¹¹ Vuonna 1959 ei ollut kesäaikaa, joten kello oli tunnin jäljessä nykyistä.

näyttämään: tuossa olivat kaksi viikkoa sitten telttä, polkupyörät ja nuotio, tuossa on yhä koivunranka, josta revimme tuohta. Poliisi pani merkille teltanpaikan pahvit ja ruskehavat havut. Epämääräisempiä olivat huomiot veneistä. Yksi oli kai lukittuna ja toinen huonokuntoinen laiturin vieressä ilman airoja.

Puhutukset alkoivat lähimökeissä heti. Karjakko Linnea Kauhanen muisti hattutyöt illalla leiritiellä ja aamupäivällä poistumassa kantatielle Varkauden suuntaan. Sinnekin etsinnät toviksi painoutuivat. Tummia, vaaleita, keskikokoisia pyöräilijöitä olivat monet havainneet kuka ties Iisvedellä, Viinijärvellä, Suonenjoella, Tohmajärvellä, Pieksämäellä tai Jäppilässä. Varkauden liepeillä olivat oikeannäköiset jopa nousseet autoon, jossa oli ulkomaan rekisterikilvet ja pitkäpartaisia vieraan kielen molottajia. Ehkä ensimmäistä kertaa Suomessa etsinnöissä avusti lentokone. Siihen olisivat näkyneet varsinkin vesistöissä kelluvat. Kadonneiden vanhemmat yrittivät olla avuksi kahdella henkilöautolla.¹²

Linnean tytär, linja-auton rahastaja Aili Kauhanen, mainitsi pikkiriikkisen seikan. Aili oli tiistaina 28. heinäkuuta puoliltapäivin kaverinsa Ritva Pellikaisen kanssa pessyt mattoja leirirannassa huomaamatta mitään erityistä, mutta iltpäivällä he ja naapuri Maija Koikkalainen olivat pulikoidessaan nähneet vedessä muovimukin ja maassa palasia. Uimarit nostivat mukin laiturin reunakiville. Se hävisi joksikin aikaa, siruja poliisi keräsi talteen »muutaman neliömillimetrin suuruisina».

12 Keijo Ruuskasen ja Heikki Pelkosen kuulustelu 10.8.1959 ja sekalaishavaintoja etsintöjen alkuvaiheesta. M4; Tutkintapöytäkirja 4.4.1960. M16, KRP. Ks. myös Jermo 1975, 87–88.

Ensimmäisen puhutuskierroksen jälkeen Ritva Pellikainen ui samassa kohdassa ja nosti ylös lommoisen alumiinikattilan. Joku nakkasi sen takaisin ja toinen sukelsi uudestaan esiin.¹³ Seuraavaksi löytyi rantatörmältä lepän alta kangassuikale, ehkä pesulamerkki kadonneiden vaatteista. Ei muuta. Vaihtoehdot alkoivat olla älyttömiä. Jumissa jossain saarella pyörineen päivineen tai vankeina kellarissa? Kuin maa olisi heidät niellyt.¹⁴

Johtolankojen ansiosta etsinnät keskittyivät. Yli 300 vapaaehtoista ja varusmiestä muodostivat ketjun perjantaina 21. elokuuta aamuvaihoin. Kymmenen päivän kävelyistä ja pintapuolisista tutkiskeluista oli varmaa, etteivät ruumiit rotkota näkösellä. Kuusi vuotta aikaisemmin oli Kyllikki Saaren suohauta onnekaasti löytynyt näreen nykäisyllä. Tulilahdessa nykiminen taikka »tempominen» oli ohje. Alle kahden tunnin kuluttua eräs alokas kohotti ilmaan kyynärän mittaisen »kasvavalta näyttävän» kuusen. Sen tyvi oli vuoltu.

»Hautanaamiointi» oli »tehty pirullisen taitavasti», poliisi kehui sanomalehtimiehille, joita harppoi heinikossa ja rapakossa. Naamiotaimia oli kaikkiaan kahdeksan. Niiden seassa oli suon ja järven liekoja ja oksaisia karahkoja. Lähistön samankaltaisia läjiä oli hautaaja hyödyntänyt. Peitteinä oli myös kahdeksan turvemätästä: symmetrisiä neliöitä, luultavasti lapiotyötä.

Hauta sijaitsi 215 metrin päässä leirilaiturista »mutasuossa», 2,5 metriä penkereestä ja 15 metriä vesirajasta, joka

13 Aili Kauhasen kuulustelut 16.8.1959. M17 ja 28.8.1959. M4; Ritva Pellikaisen kuulustelut 17.8.1959. M4 ja 28.8.1959. M10; Tutkintapöytäkirja 4.4.1960. M16, KRP.

14 Tutkintapöytäkirjan lisäksi ks. Lasse Kolun ilmoitus nauhasta. M1, KRP. Ilmaus »maan nielemät» esim. Viikon Totuus, erikoisnumero 1959.

oli tavallista alempana. »Ojamainen» kuoppa oli 2,8 metriä pitkä ja 35–50 senttiä leveä. Kaivuun oli alle puolen metrin syvyydessä keskeyttänyt kova poikittainen ranka. Polkemalla mahdutetut ruumiit makasivat päällekkäin: Eine Nyysösen alastomana ja Riitta Pakkanen pukeissa.

Murha-aseen ja uhrien omaisuuden etsintä jatkui. Pioneerien miinaharava ulisi lähinnä malmipitoisuuksille. Ihmissilmät ja -kädet keksivät vaikka mitä.

- Noin 35 metriä huussista itään, kivenkolossa sammalkerroksen alla rautalapio.
- »Louhikkoisessa metsämaassa» myrskytuhokuusen alla ja ympärillä maan sisässä pikkuesineitä kuten tyhjä keksipaketti, teltan salko, Riitta Pakkasen rannekello, ehjä ja pysähtynyt 3.27 vedon loppumiseen.
- Rantakallion vierellä, 90 metrin päässä teltasta, kymmenen metrin päässä nuotiosta teltan kiinnityskoukku.
- Välimaastossa »kiven alaisessa luontaisessa syvänteessä», kahden kuusentaimen ja sammalpeitteen alla: huovat ja yksi telttapussi sekä pyörien sivulaukut ja enimmäkseen niiden sisällä kahdet farkut, yksi uimapuku, tyhjät kukkarot, muutama kolikko, ruokatarpeita, ruokailuvälineitä, pyöränlukkojen avaimet, tyttöjen oma tuppipuukko, toilettipussi ja paljon, paljon muuta. Samassa suurkätkössä oli myös riekaleinen teltta ilman pohjaosaa.¹⁵

Verta oli vain haudassa. Kaksoismurhan tanner oli kuin pal-samoitua. Pintakerros, luonnon iho, oli naarmuton. Mikään ei ollut auki ja levällään. Melkein kaikki löytyi vasta ruumiin-

¹⁵ Tutkintapöytäkirja 4.4.1960. M16 ja kartta (ks. kuvaliite), KRP. Löytämisen hetkistä ks. myös. Helsingin Sanomat 22.–26.8.1959.

den jälkeen. Muovimukin olivat vieneet mukanaan myöhemmät leireilijät, poliisi sai sen takaisin ja varmisti uhreille kuuluneeksi kuten kattilankin.¹⁶

Entä polkupyörät? Melko varmasti kukaan ei ollut kantanut niitä kilometritolkulla korpeen. Heinäveden entinen kappalainen kirjoitti ylös kuulopuheita.

»Tulilahden ja Kerman rannan (kirkonkylän) välillä on Kermassa syviä kohtia. Toissa vuonna hukkui sinne eräs ammattiautoilija ja häntä ei löydetty, vaikka sammakko-mieskin oli etsimässä. Myös aikaisemmin samaan paikkaan suurin piirtein kun tuo autoilija hukkui, on hukkunut jo ennen eräs, jota ei myöskään ole löydetty. Syvyyttä on kymmeniä metrejä, pohja on louhikkoista ja kylmät virrat kulkevat siellä ja näin on hyvin vaikea sitä tutkia. Ajattelen, että olisikohan polkupyörät (tämä murhamies kuka sitten on) ja teltan pohjan upottanut näille syvimmillä paikoin. Heinävetiset tietävät nämä erittäin hyvin.»¹⁷

Valonheitin peilasi yöllä kirkkaksiin vesiin, mutta ei ylettynyt tarpeeksi syvälle. Kuopiosta saapui kahden veneen kiskoma suurnaara. Sen koukkuihin tarttuivat vasta 4. syyskuuta molemmat polkupyörät. Lähellä nekin olivat: 130 metriä laiturista, keskellä lahtea. Väitetysti pyörät eivät maanneet samassa sykkyrässä vaan kymmenen metrin välein, mutta ehkeivät naaraajat pystyneet tärppejä täysin mittaamaan.

Kaikki neljä rengasta olivat tyhjä, varta vasten maissa tyhjennetyt. Kolme venttiilitappia oli löysällä kiinni, ainoan irrallisen piippasi miinaharava telta-aukion laidasta.

¹⁶ Ritva Pellikaisen kuulustelu 28.8.1959. M10, KRP.

¹⁷ Martti Martikaisen kirje komisario Tarvaiselle 25.8.1959. M4, KRP.

Paljon vielä puuttuikin, esimerkiksi: toinen telttapussi, Einen rannekello (teräskuorinen vesitiivis sveitsiläinen, 17 kiveä ja fosforiviisarit ja -numerot), Altissa-merkkinen laatikkokamera filmeineen, rintaliivit, kahdet sortsit, kahdet kengät, kerrasto ja panamahatut.¹⁸

¹⁸ Tutkintapöytäkirja 4.4.1960, KRP; Helsingin Sanomat 5.9.1959; Suomen Sosialidemokraatti 12.9.1959.

Ruumiinavaus

LÖYTÖPÄIVÄN PÄÄTTEEKSI varusmiehet kantoi-
vat vainajat puisilla ja pahvisilla pikapaareilla park-
keerauspaikalle. Joku nainen »menetti hermojensa
hallinnan». Enimmäkseen jäyhät yläsavolaiset vain
paljastivat päänsä.¹⁹

Maan alla ruumis säilyy paremmin kuin eläinten ulottu-
villa. Vajaa kuukausi ei ollut toivottoman pitkä maatumis-
aika. Ruumiinavaukset suoritti Savonlinnassa virkaatekevä
lääninlääkäri Otto Kiiskinen. Poliisi odotti häneltä isoja vas-
tauksia. Missä tilanteessa tytöt saivat surmansa? Kertoivatko
vammat vakaasta murha-aikeesta vai väkisinmakauksen tai
ryöstön kärjistymisestä? Mikä oli surma-ase? Millainen teki-
jän fysiikka?

Ruumiinavausten pöytäkirjat ovat alkuperäisinä Kansal-
lisarkistossa Lääkintöhallituksen sarjoissa ja kopioina Kes-
kusrikospoliisilla. Ensin mainitut ovat jo kauan olleet luvan-
varaisesti käytettävissä, mutta toimittajat ja nettikirjoittajat
eivät ole niitä juurikaan käyttäneet. Lähde on ensiarvoinen
ja korvaamaton. Siinä on viisi tiheää konekirjoitussivua. Tiiv-
vistämme tähän olennaisimman.

¹⁹ Helsingin Sanomat 22.8.1959.

Eine Maria Nyyssönen

- Vasemman reiden sisäpuolella parin sentin mustelma.
- Oikeassa kainalossa kylkiluiden välissä syvä pistohaava, kylkiluu murtunut.
- Vasemman lapaluun alakärjen ja selkärangan välistä teräaseen pisto selästä keuhkoon, uhrin vielä eläessä.
- Kaulassa ja henkitorvessa merkkejä kuristamisesta.
- Todennäköinen kuolinsyy: ilma- ja veririnta vasemmalla puolella.

Riitta Aulikki Pakkanen

- Selässä vasemmalla iso teräaseen haava ja kaksi pienempää, kaikkien suunta alhaalta ylöspäin.
- Vasemmassa ohimossa ja takaraivossa murtumia tylpän astalon erittäin voimakkaista iskuista. Aivoaine valunut kämmenenkokoisesta reiästä, päällellä luu useina palasina – kallovammat selkeä kuolinsyy.²⁰

Lääkäri Otto Kiiskisen mukaan kummankin »hävyn seutu» oli ehjä ja vaurioitumaton. Vaatteet vihjailivat jotakin seksuaalisempaa.

Riitta Pakkasen ruumis oli paksussa ulkoasussa: »hupulinen silkkipopliininen kääntöpusero» vetoketju kiinni, villakauluksinen mokkapusero, villapaita ja napitettu »koko-hihainen» paita, kuminauhalliset kreppinylonsukat, yksi villasukka ja verryttelyhousut, alimpana vielä kaksiosainen uimapuku, jonka housuissa hakaneuloilla kiinni kuukauttisside. »Harvakudoksista venyvää kangasta oli etupuolelta revitty» Pakkasen verkkareista, jotka keskivartalon kohdalta

20 Lääkintöhallitus V, saapuneet ruumiinavauspöytäkirjat 1959, Ec:102. KA.

olivat puoliksi alhaalla. Se saattoi johtua myös kuoleman jälkeisestä raahauksesta.

Lämpötila ei välttämättä vaatinut Pakkaselta kerros-pukeutumista. Ainakin mokkapusero oli liiallinen nukkumiseen. Astiat vedessä viittasivat tiskaamiseen ja kattilalla lyömiseen. Iso lommo ei luultavasti taipunut pelkästä luuosumasta, mutta ehkä Pakkanen makasi kivellä takomisvaiheessa.

Nyyssösen alastomuus oli vaikeaselkoinen vastakohta. Unessa tai naku-uinnilla? Miksei hän käyttänyt uimapukua tai kerrastoa? Nyyssösen vaatekappaleita oli haudassa sikin sokin ja nurinkurin. Ehkä häntä oli väkisin riisuttu elävänä tai kuolleena.²¹

Matrikkeleiden mukaan lisenasiaatti Otto Kiiskisellä ei ollut oikeuslääketieteen koulutusta ja kokemusta. Hän oli vakiviraltaan vain Hirvensalmen kunnanlääkäri. Tulilahden aikaan hän sattui kesäsijaiseksi Heinävedelle ja samalla Mikkelin lääninlääkäriksi. Vakinaiset lääninlääkärit, kuten Vaasan läänissä Kyllikki Saaren tapauksen Onni Hokkanen, avasivat usein rikosuhreja. Kiiskiseltä rutiini puuttui. Kunnanlääkärinä hän oli työskennellyt 15 vuotta eri paikkakunnilla ja piirilääkärinkin viransijaisena melkoisesti. Lääninlääkärinä syyskesä 1959 oli ensimmäinen ja viimeinen kerta. Pian hän siirtyi Varkauden tuberkuloositoimistoon.²²

Poliisi ei kyseenalaistanut Kiiskisen ammattitaitoa. Tehävä lankesi virka-aseman mukaan ja sillä hyvä. Maatuneiden rikosuhrien lukeminen oli vaikeaa harvoille spesialisteillekin. Kyllikki Saaren luu- ja kudospätytteissä oli lääninlääkäriä auttanut Helsingissä oikeuslääketieteen professori. Kiiskinen pärjäili yksin.

21 Vaatteista ks. myös Kriminaalilaboratorion lausunnot. M16, KRP.

22 Kiiskisen perustiedot matrikkelissa Suomen Lääkärit 1967.

Minkä tasoisia ovat Tulilahden ruumiinavauspöytäkirjat vuoden 2022 tietämyksellä? Kysyimme sitä erittäin kokeelta oikeuslääkäriltä Ursula Valalta. Hän pitää Kiiskisen tutkimusotetta kelvollisena mutta jonkin verran vajavaisena. Kiiskisen merkintä immenkalvojen ehjyydestä ei kestä tarkastelua; raiskauksen tai raiskaamatta jättämisen toteaminen oli noissa oloissa mahdotonta. Kiiskisen olisi kannattanut korostaa rikostutkinnalle tärkeimpiä asioita, Vala huomauttaa. Niitä maallikko ja kelpo komisario ei aina hoksaa lääketieteen termien lomasta. Kukaan ei kysynyt Kiiskiseltä lisätietoja ainakaan kirjallisesti. Ohi hujahti se, mitä ruumiinavauksissa *ei näkynyt*.

Pakkasessa ja Nyyssösessä ei ollut yhtään ainutta puolustusvammaa. Ei edes naarmua rystysissä. Se on merkillistä. Uhri, johon kohdistuu useita teräaseen iskuja, laittaa kädet vaistolla väliin, jos suinkin ehtii ja pystyy.

Sadan haavan puukotukset eivät ole kovin harvinaisia, kun ihmiset päihteissä ja raivoissaan huitovat. Tulilahden tappaja tai tappajat löivät harvaksen ja pimeässäkin osuivat. Ei pahoinpitelyn vahinkoja vaan surmaamisen tarkoitus. Riitta Pakkasen kallon murskaaja tuskin kuvitteli vain kolauttavansa tajuttomaksi. Keuhkoon pistetty Eine Nyyssönen kamppaili henkitoreissaan ja huusi, siitä kuristaminen.

Ursula Valan mielestä Tulilahden kaksoismurha edellytti tekijältä tai tekijöiltä kahta etua: yllätystä ja suurta fyysistä ylivoimaa. Kuristaminen ei onnistu tasaväkiseen vastustajaan. »Siksi miehet kuristavat naisia ja naiset lapsia», Vala sanoo.²³

23 Ursula Valan tiedonantoja ja haastattelu tammi-helmikuussa 2022.

UKKONEN VIKUUTTAA KOIVUN. Kirkkokansa kulkee kirkastusjuhlille. Haudankaivaja tekee heinää. Koskenkorva-pullo särkyy saarella. Astiakaapin ja seinän välissä on Jallulehti, josta puuttuu yksi sivu. Työmiehen takin povitasku tahrautuu vereen. Mopedissa on ketjut löysällä ja etuhaarukka rikki.

Maanantain ja tiistain välinen yö 27.–28. heinäkuuta 1959 on tyyni, pilvetön ja lämpöinen. Hiljaa aivot kolahtavat ja perämoottori pärisee. Koira ei hauku. Leirialueen rantaveteen tipahtaa kattila ja muovimukin palasia.

Uhrit löytyvät suohaudasta. Tavarat ovat kekseliäissä kätköissä ja polkupyörät järven syvimessä kohdassa. Kaikki liittyy kaikkeen, mikään ei liity mihinkään.

TEEMU KESKISARJA ja apurit perehtyivät KRP:n ja Kansallisarkiston asiakirjoihin sekä haastattelivat aikalaiset. Tulilahden tapausta avaavat aiempien vuosikymmenten naismurhat Kivennavalla, Jalasjärvellä ja Lauttasaarella.

	 9 789510 487877
www.wsoy.fi	30.16 ISBN 978-951-0-48787-7